

KTU PVAI

Lietuvos mokslo tarybos finansuojamas projektas
„Europos socialinis tyrimas: šiuolaikinės
Lietuvos visuomenės nuostatos, vertybės ir
elgsena“ (paraiškos registracijos Nr. MIP-12132)

EUROPOS SOCIALINIO TYRIMO (ESS) METODOLOGIJA

Vyresnysis mokslo darbuotojas Vaidas Morkevičius,
KTU Politikos ir viešojo administravimo institutas

2012 m. rugsėjo mėn. 28 d., Kaunas

KTU PVAI

Apie ką?

- Kuo išskirtinis ESS tyrimas?
- Kaip atliekamas (metodologija)?
 - Imtis
 - Klausimyno sudarymas ir vertimas
 - Lauko darbų vykdymas
 - Kontekstinės informacijos rinkimas

Išskirtinis tyrimas?

KTU PVAI

- ESS – **etaloninis** tarptautinių apklausų tyrimų **kokybės** šiuolaikiniuose socialiniuose moksluose pavyzdys:
 - **2005** m. buvo įvertintas prestižiniu Europos Sąjungos (pirmasis socialinių mokslų srityje) **Dekarto priz**u už „radikalias inovacijas tarpkultūrinių apklausų vykdymo srityje“
 - Surinkta „**grandų**“ **komanda**, kuri visose srityse atnešė (ir toliau tobulina) „kokybę“

Išskirtinis tyrimas?

KTU PVAI

- Kiti **panašaus pobūdžio ir lygio** tyrimai:
 - **Eurobarometeras** – davė pradžia, bet šiek tiek „proginis“ (skirtingas klausimynas, skirtingu laiku)
 - **ISSP** – pasaulinis prototipas (skirtingas klausimynas, skirtingu laiku, bet kartotinis)
 - **EVS/WVS** – kitas pasaulinis prototipas (tas pats klausimynas, kas daug metų)
 - **SHARE** – unikalus panelinis ir tarpkultūrinis tyrimas, nepriekaištinga kokybė (tiesa, viena siaura sritis)

Metodologija

KTU PVAI

- ESS logika:
 - Orientacija į palyginamumą laike ir tarp šalių -
> dizainas turi būti įmanomai „vienodai geras“
 - 5 nuolatinių klausimų blokai (kartotinumai kas 2 metus)
 - 2-3 kintantys klausimų blokai (kartotinumai pagal poreikį)
 - Platus klausimų spektras
 - *(Metodologinių eksperimentų blokas)*
 - Perimtos geriausios charakteristikos iš ISSP ir EVS/WVS?

KTU PVAI

Metodologija

- ESS patobulinimai:
 - **Pagrindinis** – griežtai **tikimybinės atrankos**:
 - negalima Europoje įprasta maršrutinė atranka ir atrinktų imties elementų pakeitimai
 - faktiškai apklausiama ne mažiau **1500 respondentų**
 - siekiamas **grįžtamumas 70 proc.**

Metodologija

KTU PVAI

- **ESS5 Lietuvoje:**
 - Populiacija:
 - **Adresų registras**
 - Imties planas:
 - Stratifikuota (→ reprezentatyvumas) ir klasterizuota (pagal gyvenamą vietą ir jos dydį → žemesni kaštai) tikimybinė atranka
 - Planuotas imties dydis:
 - Apie 5000 adresų (→ apie 2400 respondentų → 1500 **efektyvus imties dydis**)
 - Realizuota imtis – apie 1700 respondentų

Metodologija

KTU PVAI

- **Terminologija:**
 - **Atrinkti adresai** = realiai apklausti respondentai / (grįžtamumas X tinkami adresai)
 - **Realiai apklausti respondentai** = nustatytas efektyvus imties dydis (**ESS = 1500**) X imties dizaino efektas (klasterizavimo ir skirtingų respondentų tikimybių pateikti į imtį atrinktuose adresuose poveikis)

KTU PVAI

Metodologija

- **ESS5 Lietuvoje:**
 - Nukrypimai:
 - Netinkami adresai – apie 25 proc.
 - Nesukontaktuoti – apie 10 proc.
 - Neatsakiusieji – apie 35 proc.
 - Bendros problemos:
 - Blogi adresai:
 - Daugiabučiai kaip vienas adresas
 - Neseniai priskirti adresai kaimuose
 - Tyrimų agentūrų požiūris

Metodologija

KTU PVAI

- ESS patobulinimai:
 - Vienodas interviu atlikimo būdas (*face-to-face*)
 - **Klausimynas sudaromas** ir tikrinamas kolektyviai bei tarpkultūriškai:
 - Bet kas gali pasiūlyti savo kintančių klausimų bloką (atranka)
 - Nacionaliniai koordinatoriai ir centrinis štabas tobulina formuluotes bei pačia tyrimo idėją
 - Testavimas keliose šalyse (Vakaruose ir Rytuose)
 - Ši procedūra – pirmas žingsnis užtikrinant vertimo kokybę... :-)

Metodologija

KTU PVAI

- ESS patobulinimai:
 - **Klausimyno vertimas** (į visas kalbas, kuriomis kalba daugiau nei 5 proc. gyventojų) → **TRA(V)PD** (Translation-Review-Adjudication-(Verification)-Pretesting-Documentation):
 - Verčia du atskiri vertėjai → pirminės versijos
 - Suderinimas posėdžių metu su kalbos specialistu
 - Galutinės versijos parinkimas (→ lauko tyrimų vykdymo ekspertas)
 - Tikrinimas (turinys + forma) ir testavimas (šalyse)
 - Dokumentavimas viso proceso metu

Metodologija

KTU PVAI

- ESS patobulinimai:
 - Renkama gausi ir išsami informacija apie **kontaktavimą su imties elementais**:
 - Esmė → sužinoti, kodėl įvyko atsisakymas, kokios atsisakiusiųjų charakteristikos → korektiškesnė duomenų analizė (padeda interpretuoti trūkstamus duomenis)
 - Gausi lauko darbų (ir kita) vykdymo **dokumentacija**
 - Griežta apklausėjų darbo ir **duomenų suvedimo kontrolė**

Metodologija

KTU PVAI

- ESS patobulinimai:
 - Grįžtamumui ir lauko darbų kokybei užtikrinti naudojamos **geriausios nacionalinės praktikos**:
 - **Išankstiniai laiškai** potencialiems respondentams ar kita informacija (www, brošiūros etc.)
 - Asmeniniai ir išsamūs **apklausėjų mokymai**
 - **Lauko darbai vyksta** ne mažiau kaip mėnesį (ir ne daugiau kaip 3 mėnesius), kad padidėtų tikimybė pasiekti (sukontaktuoti) visus imties elementus ir respondentus

Metodologija

KTU PVAI

- ESS patobulinimai:
 - Grįžtamumui ir lauko darbų kokybei užtikrinti naudojamos **geriausios nacionalinės praktikos**:
 - Kiekvienas imties elementas **aplankomas** ne mažiau kaip 4 kartus 2 savaitių laikotarpyje (bent vienas apsilankymas turi būti vakare ir bent vienas – savaitgalį)
 - **Apklausėjų užimtumas turi būti nedidelis**, t. y. vienam apklausėjui negalima priskirti daugiau nei 50 imties elementų, siekiant išvengti vadinamojo apklausėjo efekto apklausos rezultatams

Metodologija

KTU PVAI

- ESS patobulinimai:
 - Grįžtamumui ir lauko darbų kokybei užtikrinti naudojamos **geriausios nacionalinės praktikos**:
 - Naudojamos įvairios **respondentų skatinimo** priemonės (geriausia piniginės ir įteikiamos kiekvienam sukontaktuotam imties elementui)
 - **Bandoma perkalbėti** atsisakiusius dalyvauti apklausoje respondentus ir papildomą kiekį kartų aplankyti nesukontaktuotus imties elementus

KTU PVAI

Metodologija

- ESS patobulinimai:
 - Renkama **papildoma informacija**:
 - Socialinė, politinė bei institucinė informacija apie šalis dalyves (*Multilevel data*)
 - Svarbūs **kontekstiniai įvykiai** lauko darbų vykdymo metu
 - Siekiama suteikti galimybes tyrėjams kuo labiau atsižvelgti į kontekstinius veiksnius atliekant duomenų analizę ir interpretaciją

Metodologija

KTU PVAI

- ESS patobulinimai:
 - Metodologinių testų dalis klausimyne leidžia tikrinti pagrindinio klausimyno klausimų patikimumą ir validumą daugelio aspektų taikant daugelį metodų (**MTMM**, angl. *Multi-Trait Multi-Method*) būdu:
 - „Toks pats“ klausimas užduodamas du kartus naudojant (šiek tiek) skirtingą instrumentariją ir vykdymo būdą

Vietoje išvadų

KTU PVAI

- ESS nėra „toks geras“ kaip SHARE, tačiau jo rėmuose buvo įgyvendinta (ir tebevykdoma) labai daug eksperimentinių tyrimų, kurie leido tarpkultūrinius kartotinius apklausų tyrimus pakelti į žymiai aukštesnį metodologinį lygmenį
- Gausi ir laisvai prieinama dokumentacija leidžia kitiems tyrėjams semtis patirties atliekant savo tyrimus

KTU PVAI

Ačiū už dėmesį 😊

Kaip reiktų atlikti apklausas?

KTU PVAI

- **Tik tikimybinė** imtis leidžia daryti statistines išvadas apie populiaciją?
 - Netikimybinių ir tikimybinių imčių rezultatų palyginimai neduoda „galutinio atsakymo“...
- **Maršrutinės** atrankos:
 - Pigiausios
 - Beveik neproblemiška atlikti viešąjį pirkimą
- **Tikimybinės** atrankos:
 - Gerokai brangesnės
 - Problemiška atlikti viešąjį pirkimą

Kaip reiktų atlikti apklausas?

KTU PVAI

- **Moksliniuose** tyrimuose – **tik tikimybinės** imtys (JAV ir etaloninių tarptautinių apklausų praktika)
- **Stratifikavimas** pagerina imtį (beveik neatpigina):
 - Pagal gyvenamą vietą, lytį, amžių, išsilavinimą, etc. (Gyventojų registras)
 - Tik pagal gyvenamą vietą (Adresų registras)
- **Klasterizavimas** pablogina imtį (atpigina)
 - Iš esmės tik pagal gyvenamą vietą